

תורה שבעל פה

במעגלי המשנה

הוראות

תוכנית הבגרות
הגמישה

א. משך הבחינה: שעותיים.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון – (13x6) – 78 נקודות

פרק שני – (11x2) – 22 נקודות

סך הכול – 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (78 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1–9 (לכל שאלה – 13 נקודות).

1. תורה ומצוות

א. "רבי צדוק אומר: אל תעשים עטרה להתגדל בהם... וכך היה הלל אומר: ודאשתמש בתגא, חלף" (אבות, פרק ד', משנה ה').

(1) הסבירו בלשונכם את ההוראה של רבי צדוק. בתשובתכם הסבירו את המילים המודגשות בקו.

(2) הסבירו בלשונכם את דברי הלל.

(6 נקודות)

ב. (1) כתב הרמב"ם: "כל המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל

את השם..." (הלכות תלמוד תורה, פרק ג', הלכה י').

על פי המשך דברי הרמב"ם, כתבו מהו הנימוק לכך.

(2) כתבו אחת מן הטענות שטען רבי יוסף קארו כנגד דברי הרמב"ם.

(7 נקודות)

2. צדקה, אמת ויושר

"ארבע מידות באדם: האומר 'שלי שלי ושליך שלך' - זו מידה בינונית, ויש אומרים: זו מידת סדום..." (אבות, פרק ה', משנה י').

א. "ארבע מידות באדם" – הסבירו את המילה המודגשת בקו. (2 נקודות)

ב. (1) על פי הרב יצחק עראמה ("עקדת יצחק"), החטא של אנשי סדום היה שהם בחרו במידה הבינונית "לא בתורת מידה

אלא בתורת דת ונימוס".

על פי דבריו, הסבירו מה היה החטא של אנשי סדום.

(2) בהמשך דבריו כתב הרב יצחק עראמה: "תדע כי תורתנו התמימה הפליגה להזהיר במאוד מאוד על היותנו מהנים

מממונותינו ומגופותינו זה לזה..."

כתבו שתי מצוות שבין אדם לחברו שנעשות "מממונותינו" ושתי מצוות שבין אדם לחברו שנעשות "מגופותינו".

(7 נקודות)

ג. (1) על פי המשך המשנה, מהו הכינוי לאדם האומר "שלי שלך ושליך שלי"?

(2) על פי הפירוש בחוברת הלימוד, האם המידה "שלי שלך ושליך שלי" טובה או לא? הסבירו מדוע.

(4 נקודות)

3. תפילה

- א. על פי המשנה, רבי נחוניא בן הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש וביציאתו ממנו. הוא ציין את התוכן של כל אחת מן התפילות, ואמר: "בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי, וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי" (ברכות, פרק ד', משנה ב').
- (1) כתב הראי"ה קוק: "בכניסתי אני מתפלל שלא תארע תקלה על ידי... היינו בדעות...". (עין איה, ברכות, עמ' 116).
- על פי המשך דברי הראי"ה קוק, הסבירו כיצד עלולה להיגרם התקלה המוזכרת במשנה.
- (2) במשנה המצוטטת כתוב: "וביציאתי אני נותן הודיה על חלקי".
- הסבירו על מה הודה רבי נחוניא בן הקנה.
- (7 נקודות)
- ב. (1) "היה רוכב על החמור ירד" (שם, משנה ה').
- בציטוט זה מן המשנה יש מקרה ודין. הסבירו בלשונכם את המקרה.
- (2) בהמשך המשנה כתוב: "ואם אינו יכול לירד יחזיר את פניו".
- בציטוט זה יש מקרה ודין. הסבירו בלשונכם את הדין.
- (3) על פי המשך המשנה, מה יעשה אדם שאינו יכול להחזיר את פניו?
- (6 נקודות)

4. ברכות

- א. "תנו רבנן: אסור לו לאדם שייהנה מן העולם הזה בלא ברכה..." (ברכות לה, ע"א).
- לפי תקנת חכמים, יש לברך לפני אכילת מאכלים. כתבו טעם אחד לתקנה זו. (3 נקודות)
- ב. "הביאו לפניו מליח בתחילה ופת עימו..." (ברכות, פרק ו', משנה ז').
- (1) הסבירו בלשונכם את המקרה שבציטוט.
- (2) על פי המשך המשנה, כתבו מהו הדין בנוגע לברכה על המליח ומהו הדין בנוגע לברכה על הפת.
- (3) על פי המשך המשנה, הסבירו מהו הטעם לדין זה.
- (10 נקודות)

5. שבת

- א. בעל ספר החינוך למד מעשרת הדיברות שני טעמים למצוות השבת. כתבו את שני הטעמים. (4 נקודות)
- ב. "המכבה את הנר, מפני שהוא מתיירא מפני גויים... פטור; כחס על הנר, כחס על השמן, כחס על הפתילה - חייב. ורבי יוסי פוטר בכולן, חוץ מן הפתילה, מפני שהוא עושה פחם" (שבת, פרק ב', משנה ה').
- (1) במשנה זו מוזכר פעמיים הדין פטור - בשתי משמעויות שונות.
- מהי משמעות הדין פטור ברישא, ומהי משמעות הדין פטור בסיפא?
- (2) איזו מן המשמעויות היא המשמעות המקובלת בהלכות שבת בדרך כלל?
- (5 נקודות)
- ג. "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת..." (שם, פרק ז', משנה ב').
- שלושים ותשעה אבות המלאכה שנאסרו בשבת מתחלקים לכמה קבוצות. שלוש מן הקבוצות הן "הכנת מזון", "עשיית בגד" ו"עיבוד עור".
- בחרו בשתיים מן הקבוצות, וכתבו שתי דוגמאות לאבות מלאכה או לתולדות מכל אחת מן הקבוצות שבחרתם.
- (4 נקודות)

6. מועדים – ראש השנה

- א. על פי מה שלמדתם, כתבו טעם אחד למצוות תקיעת שופר בראש השנה. (2 נקודות)
- ב. "אין פוחתין מעשרה מלכיות, מעשרה זיכרונות, מעשרה שופרות. רבי יוחנן בן נורי אומר: אם אמר שלוש שלוש מכולן - יצא" (ראש השנה, פרק ד', משנה ו').
- הסבירו בלשונכם את דעת תנא קמא ואת דעת רבי יוחנן בן נורי. (5 נקודות)
- ג. (1) על פי רבי יוסף אלבו ("ספר העיקרים"), מה הם שלושת "העיקרים הכוללים וההכרחיים לדת הא-לוהית"? (2) על פי רבי יוסף אלבו, כל אחת מן הברכות בתפילת מוסף של ראש השנה – מלכיות, זיכרונות ושופרות – רומזת על אחד משלושת העיקרים האלה. ציינו על איזה עיקר רומזת כל אחת מן הברכות. (6 נקודות)

7. מועדים – פסח

- א. "מזגו לו כוס ראשון, בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין; ובית הלל אומרים: מברך על היין, ואחר כך מברך על היום" (פסחים, פרק י', משנה ב').
- כתבו בלשונכם את הדעה של בית שמאי או את הדעה של בית הלל, והסבירו טעם אחד לדעה שכתבתם. (3 נקודות)
- ב. "רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח - לא יצא ידי חובתו..." (שם, משנה ה').
- (1) על פי המשך המשנה, מה הם שלושת הדברים?
- (2) על פי המשך המשנה, הסבירו מהו הטעם לאכילה של כל אחד משלושת הדברים האלה בפסח. (6 נקודות)
- ג. "בכל דור ודור, חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים" (שם).
- בנוסח הרמב"ם יש מילה אחרת במקום המילה המודגשת בקו.
- (1) כתבו מהי המילה האחרת בנוסח הרמב"ם.
- (2) כתבו דוגמה לפעולה אחת שנוהגים לעשותה בליל הסדר והיא מבטאת את המילה שבנוסח הרמב"ם. (4 נקודות)

8. קטע שלא נלמד

למדו את המשנה שלפניכם, וענו על השאלות שאחריה. היעזרו בפירוש של הרב פינחס קהתי המובא מתחת למשנה. שלושה אנשים שאכלו יחד – חייבים לזמן לפני ברכת המזון, כלומר שאחד מזמין את חבריו לברכה, ואומר להם: "נברך שאכלנו משלו". כאשר עשרה אנשים אוכלים יחד – המזמן מוסיף את שם ה' ואומר: "נברך א-להינו שאכלנו משלו". ממשנה זו לומדים שאדם שאכל בחבורה שנתחייבה בזימון, אינו רשאי לברך לעצמו.

ברכות, פרק ז', משנה ד'

שְׁלֹשָׁה שֹׂאֲכָלוּ בְּאֶחָד - אֵינוּ רְשָׁאִין לְחַלֵּק;
וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה.
שְׁשֵׁה נִחְלָקִין, עַד עֶשְׂרֵה.
וְעֶשְׂרֵה אֵינוּ נִחְלָקִין, עַד שִׁיְהִיו עֶשְׂרִים.

פירוש הרב פינחס קהתי

שְׁלֹשָׁה שֹׂאֲכָלוּ בְּאֶחָד - הואיל ונתחייבו בזימון... אֵינוּ רְשָׁאִין לְחַלֵּק - ולברך בלא זימון; וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה - שאכלו כאחד, אינם רשאים להיחלק, ששלושה מהם זימנו לעצמם והשאר יברכו בלא זימון, לפי שחובת הזימון חלה על כל אחד מהם. שְׁשֵׁה נִחְלָקִין - רשאים הם להיחלק לשתי חבורות של שלושה שלושה וכל אחת תזמן לעצמה, עַד עֶשְׂרֵה - כל שהם פחות מעשרה מותר להם להיחלק לחבורות שיש בכל אחת מהן כדי זימון, כגון תשעה נחלקים לשלוש חבורות. וְעֶשְׂרֵה אֵינוּ נִחְלָקִין - אינם רשאים להיחלק, לפי שנתחייבו בזימון שיש בו הזכרת השם... עַד שִׁיְהִיו עֶשְׂרִים - כלומר, מעשרה ומעלה עד עשרים אינם נחלקים, אבל עשרים שאכלו כאחד, רשאים הם להיחלק לשתי חבורות של עשרה עשרה, שכל אחת תוכל לזמן בהזכרת השם.

א. "שלושה שאכלו כאחד" – צטטו מן המשנה את הדין במקרה זה, וכתבו את הטעם לדין. (3 נקודות)

ב. "וכן חמישה".

(1) הסבירו בלשונכם את המקרה.

(2) מהו הדין במקרה זה?

(3 נקודות)

ג. (1) "שישה נחלקין" – כתבו את הטעם לדין זה.

(2) לפניכם מקרה שאינו מוזכר במפורש במשנה: שלושה עשר אנשים אכלו יחד.

צטטו מן המשנה את הדין המתאים למקרה זה, וכתבו את הטעם לדין.

(7 נקודות)

9. יסודות תורה שבעל פה

א. (1) כתבו שמות של שני ספרי פסיקה שנכתבו בתקופת הראשונים.

(2) כתבו מהי התקופה ש**קדמה** לתקופת הראשונים, וציינו שם של חיבור תורני **אחד** שנכתב בתקופה זו.

(3) כתבו מהי התקופה **שלאחר** תקופת הראשונים, וציינו שם של חיבור תורני **אחד** שנכתב בתקופה זו.

(6 נקודות)

ב. "כשנתן הקדוש ברוך הוא תורה לישראל, לא נתנה להן אלא כחיטים להוציא מהן סולת, וכפשתן להוציא ממנו בגד".

(מדרש אליהו זוטא, פרשה ב)

(1) המדרש מסביר את ההבדל בין התורה שבכתב ובין התורה שבעל פה באמצעות משל על חיטים ופשתן.

הסבירו בלשונכם את המשל.

(2) הסבירו את הנמשל למשל זה, וציינו על פי הנמשל לשם מה ניתנה התורה שבעל פה.

(7 נקודות)

פרק שני (22 נקודות)

ענו על שתיים מן השאלות 10–12 (לכל שאלה – 11 נקודות).

10. בין אדם לחברו

א. (1) "ואהבת לרעך כמוך..." ואמרו בספרי: 'אמר רבי עקיבא: זה כלל גדול בתורה' (ספר החינוך, מצווה רמג).

הסבירו מדוע מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא כלל גדול בתורה.

(2) על פי ספר החינוך, מן הפסוק "ואהבת לרעך כמוך" למדו חכמים שאסור להזיק לזולת.

הסבירו בלשונכם את הלימוד של חכמים.

(5 נקודות)

ב. "שניים שהיו מהלכין ברשות הרבים, אחד רץ ואחד מהלך, או שהיו שניהם רצים, והזיקו זה את זה..."

(בבא קמא, פרק ג', משנה ו')

(1) על פי הגמרא, מהו הדין במקרה של "אחד רץ ואחד מהלך" אם הוא התרחש ביום חול, ומדוע?

(2) על פי הגמרא, מהו הדין באותו מקרה אם הוא התרחש בערב שבת בין השמשות, ומדוע?

(6 נקודות)

11. כבודו של אדם

א. "רבי ישמעאל אומר: הווי קל לראש, ונוח לתשחורת, והווי מקבל את כל האדם בשמחה" (אבות, פרק ג', משנה י"ב).

(1) הסבירו בלשונכם את ההנחיה "הווי קל לראש". בתשובתכם ציינו מי מכונה "ראש".

(2) הסבירו בלשונכם את ההנחיה "[הווי] נוח לתשחורת". בתשובתכם ציינו מי מכונה "תשחורת" ומדוע.

(6 נקודות)

ב. "צריך להתייחס בביטול ובענווה כלפי כל אדם... הענווה והביטול לא יהיו מן השפה ולחוץ אלא יחדרו לפנימיותו".

(הרב מנחם מנדל שניאורסון, האדמו"ר מלובביץ', פירוש לפרקי אבות ג', י"ב)

על פי ציטוט זה, איזו התנהגות שולל האדמו"ר מלובביץ', ומהי ההתנהגות הרצויה לדעתו? (5 נקודות)

12. ארץ־ישראל

א. "ארץ־ישראל מקודשת מכל הארצות. ומה היא קדושתה? שמביאים ממנה העומר, והביכורים, ושתי הלחם, מה שאין

מביאין כן מכל הארצות" (כלים, פרק א', משנה ו').

הסבירו את שתי המצוות המודגשות בקו. (4 נקודות)

ב. (1) "חמישה דברים חייבים בחלה..." (חלה, פרק א', משנה א').

ציינו שניים מהם.

(2) "רבי ישמעאל אומר: נאמר 'לחם' בפסח ["לחם עוני"] ונאמר 'לחם' בחלה ["מלחם הארץ"]..."

(תלמוד ירושלמי, חלה, פרק א', הלכה א')

I. מהו הדין שלמד רבי ישמעאל מהשוואה זו בין מצוות פסח ובין מצוות חלה?

II. הסבירו בלשונכם כיצד למד רבי ישמעאל דין זה.

(7 נקודות)

בהצלחה!